

Povodom Dana Reformacije

CIVILIZACIJSKI ZNAČAJ PROTESTANTSKE REFORMACIJE

Dana 31. oktobra, 1517. godine, Martin Luter, katolički sveštenik, a budući vođa reformacije, zakucao je svojih čuvenih 95 teza na vrata svoje crkve u Vitenbergu. Sadržaj 95 teza predstavlja kritiku raznih zabluda i praznoverja toga vremena, kojima je crkva manipulirala narodom. Na primer, 27. Luterova teza je glasila: "Oni propovedaju isključivo ljudske doktrine, prema kojima duša izleće iz čistilišta čim zvecne novčić u kutiji za sakupljanje priloga." 90. teza je glasila: "Ućutkati ove veoma oštre argumente laika upotrebom sile i ne odgovoriti na njih argumentima razuma, znači izložiti crkvu i papu neizbežnom podsmehu njegovih neprijatelja i ražalostiti hrišćane." Itd.

Kako katolička crkva nije bila u stanju da argumentima zdravog razuma ospori Luterove kritike, ona se obratila za pomoć političkoj moći i odlučila da carskim dekretom ograniči slobodu protestanata da otvoreno žigošu njene zablude. No, protiv tog dekreta se pred državnim saborom usprotivila grupa nemačkih knezova i predstavnika 14 gradova. Njihov protest je bio utemeljen na biblijskom načelu *"Većma se treba Bogu pokoravati negoli ljudima."* (Dela 5,29). Protest je ohrabrio masu ljudi da postupa u skladu sa svojom savešću i da pokaže spremnost da podnese žrtvu za slobodu svoje savesti i biblijska načela svog verovanja. Po samom protestu reformatori vere su dobili naziv protestanti.

Šta je bila suština njihove kritike katoličanstva?

Protestanti su zastupali da, kao što je jevrejska crkva doživela otpad kada su na Mojsijevu stolicu seli književnici i fariseji, da je isto tako i rana hrišćanska crkva doživela otpad koji je kulminirao kada je na njen presto seo bezakonik (papa) koga su prorekli novozavetni apostoli:

"Da vas niko ne prevari nikakvim načinom; jer neće doći (Hristos) dok ne dođe najpre otpad, i ne pokaže se čovek bezakonja, sin pogibli, koji se protivi i podiže više svega što se zove Bog ili se poštuje, tako da će on sesti u crkvi Božjoj kao Bog pokazujući sebe da je Bog." (2. Solunjanima 2,3-4)

"Jer ja ovo znam da će po odlasku mome ući među vas teški vuci koji neće štedeti stada; I između vas samih postaće ljudi koji će govoriti izvrnutu nauku da odvrćaju učenike za sobom." (Dela 20,29-31)

Načelnik prosvete Kneževine Srbije - Ljubomir Nenadović, objašnjava kako je došlo do otpadništva rane hrišćanske crkve:

"I podiže se nauka Hristova iz Jerusalima, kao sunce iz mora, da obasja zemlju, da uništi svako tiranstvo i svaku čovekovu nečovečnost, i da osnuje društvo ljudsko na ljubavi prema bližnjima. Rim i njegovi idoli i pristeri, potreseni iz osnova takvom istinom, zatreptiše i raspeše Hrista i njegove najbolje učenike; a hiljadama onih što su u nauci Hristovoj spasenje i utehe tražili, pobiše ili ih divljim zverovima predadoše. No zalud! Rim je u toj borbi pao.

Kad kažem da je Rim u toj borbi pao, neistinu govorim.

On i sada vlada. Njegovo carstvo dalje se sada prostire nego što je bilo kad su cezari po njegovim ulicama hodali. Njegovo oružje nije više od gvožđa. Rim, kad je postao

nemoćan da silom grabi, on otima; kao bolestan lav, pretvori se u samu blagost i dobrotu, pretvori se u svetinju.

Kad vidi da mu se uzalud protiv hrišćanstva boriti, pretvori se u najžešćeg hrišćanina: prelije Jupiterovu statuu u kip svetoga Petra, koga je on na krst raspeo; hram što je Pompej podigao Minervi, pretvori u crkvu što se sada zove Sveta Marija Minerva; od Panteona načini crkvu Majci Božjoj i svetim mučenicima koje je on – Rim pomorio; na nehrišćanske obeliske i stubove podigne krstove i kipove apostola; od Jupiterova hrama postane crkva Marije Kapitolske; a od templa Apolonova — svetoga Apolinarija. Hram Bakusov posveti Rim svetom Stevanu; ... od stubova Herkulovoga hrama podigne crkvu svetome Nikoli. Rim je prekrojio odeždu u kojoj je služio idolima, uzeo je krst u ruke, okrenuo se na sve četiri strane sveta i povikao: „Narodi, ja sam na zemlji namesnik Isusa Hrista, ... Imam vlast otpuštati grehove. ...”

I kad se nađe kakav Hus, ili kakav Luter i Calvin, te podigne svoj glas protiv Rima, koji svagda u ime Boga i Hrista, što god hoće i šta mu god ide u korist, govori i zapoveda, — onda kroz sav svet zagrmi iz Rima strahovita reč: „Otpadnici i bezbožnici umnožavaju se, narodi, ne dajte, hoće da padne Bog!” — I na te krupne reči narodi polete na bojište u ime Onoga koji je neprestano govorio: „Ljubite svoje bližnje” — krv se bližnjih potokom lije. ...

Hrišćanski Rim spaljuje i muči dobre, učene i pravedne ljude, hrišćane, isto onako kao što ih je negda pred nogama svojih idola klao ili divljim zverima predavao. Ko je protivnik Rima i interesa njegovih kaluđera, mada je dobar hrišćanin, to je otpadnik od Boga.” (Ljubomir P. Nenadović, Pisma iz Italije, u Rimu, aprila 1851. str. 132-134)

ZABLUDE OTPALOG HRIŠĆANSTVA

Mnogi se pitaju da li su zla koja je činila katolička crkva kroz istoriju bila posledica toga što njeno sveštenstvo nije bilo dosledno svom učenju ili su ta zla bila upravo produkt samog crkvenog učenja? Kako je moguće da su zla crkve posledica njene nauke, kada ona sama osuđuje nasilje nad savešću, pljačku, ubistvo, pedofiliju i svaki drugi nemoral?

Moguće je:

1) Ako crkva promoviše svoje moralne vrednosti na način koji pobuđuje fanatične motive ljudske prirode: gordost, strah nečiste savesti i sebični sentiment;

2) Ako vernike navodi da se kaju za simptome greha u ponašanju, a ne za njihov uzrok u lošim motivima srca;

3) Ako crkva vernicima kroz sistem rituala i dobrih dela pruža satisfakciju za nečistu savest i onda kada se za svoje grehe nisu zaista pokajali;

4) Ako crkva vernike odvraća od upotrebe razuma da ne bi postali svesni prethodne tri zablude, tako što ih, umesto na razumno preispitivanje iskustva, navodi na slepu veru u crkvene autoritete.

Ojasnićemo te četiri tačke detaljnije:

1) Otpala crkva zastrašivanjem večnim mukama u paklu, laskanjem sujeti i pobuđivanjem sentimenta navodi vernika da dobra dela, umesto iz ljubavi, čini iz straha nečiste savesti, gordosti, sebičnog sentimenta i drugih fanatičnih motiva. Umesto u pravoj ljubavi, takav vernik snagu za borbu protiv svojih slabosti i za svoje pokajanje nalazi u strahu nečiste savesti, sramoti povređene gordosti ili sentimentu svoje sebičnosti. Na primer, crkveni oci zastupaju:

"Ništa neće toliko iskorenjivati greh i toliko pomagati vrlini da uzrasta i cveta kao neprestani strah." (Sv. Jovan Zlatousti)

"Prva definicija o filozofiji je meditacija o smrti. Neka vaša filozofija bude da uvek mislite na smrt." (Sveti Vasilije)

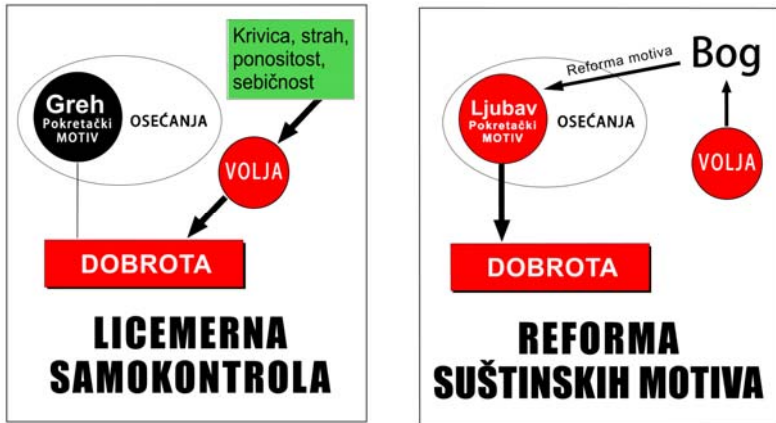
"Starac je savetovao da se neprestano plače i misli na smrt; to je put pokajanja, a drugog puta nema. ("Atonski podvižnici" str.19)

"Moje skromno mišljenje je da je za naše spasenje dovoljno da stalno i ozbiljno razmišljamo o smrti..." (Leontije Napuljski, Život Svetog Jovana Milostivog, 41)

"Pogledaj duboku jamu, neprobojni mrak; vatru bez svetlosti ... Onda zamisli vrstu crva koji je otrovan i proždrljiv, koji može da jede nezaustavljivo, a da se nikad ne zasiti, a da uzrokuje nepodnošljive bolove svojim ujedima. Onda zamisli najgoru kaznu: večni prekor i sramotu. Boj se tih stvari; i treniran ovim strahom, obuzdaj svoju dušu od želje da činiš zlo" (Sveti Vasilije, O mukama Gehene)

"Na najvećem ikad viđenom spektaklu, poslednjem i večnom sudu, kako ću se diviti, kako se smejati, kako se radovati, kako likovati, kad ugledam toliko mnogo ponosnih kraljeva kako stenju u najnižem bezdanu tame; toliko mnogo sudija koji se kuvaju u plamenu žešćem nego onom koji su ikada zapalili protiv hrišćana; toliko mnogo mudrih filozofa koji se crvene u vrelom ognju sa svojim obmanutim učenicima; toliko mnogo pisaca - tragičara još poetičnijih u izražavanju svoje patnje; toliko mnogo plesača koji skakuću još življe od svoje patnje, nego ikada ranije od aplauza." (Tertullian, De Spectaculis, XXX)

Rezultat straha nečiste savesti jeste licemerno sputavanje sopstvenih slabosti karaktera u svom ispoljavanju, njihova projekcija drugima kroz sumnjičenje i lažno moralno osuđivanje, te sklonost da se moralne vrednosti nametnu drugima na isti represivni način kako ih sami vernici drže.

Rezultat gordosti kao motiva dobrote jeste sujetna uvredljivost, mržnja i sklonost nasilju. Rezultat sebičnog sentimenta jeste labilnost ličnosti i kukavičluk zbog kojeg čovek gubi motiv dobrote, čim mu neprijatne okolnosti pokvare njegova osećanja. Sveštenstvo truje vernike fanatizmom, a onda licemerno kritikuje rodove posejanog fanatizma citiranjem Isusovih reči: "**Ljubite neprijatelje svoje**" (Matej 5,44).

2) Kada su ljudi pokrenuti na dobra dela iz loših motiva, tada oni u zavisnosti od pokretačkih motiva formiraju i specifične moralne kriterijume koji ih čuvaju da ne postanu svesni prave prirode svojih pokretačkih motiva.

Ako su ljudi pokrenuti na dobra dela ponositošću, tada, zbog sujetnog ropstva mišljenju zajednice, najčešće formiraju **plemenski moral** gde pitanje dobra i zla nije

pitanje kakav je neko kao čovek, već za koga je. Pitanje greha nije pitanje da li si prevario, opljačkao i ubio, već koga si prevario, opljačkao i ubio. Ko zastupa apsolutnu pravdu, u zajednici plemenskog morala, biva proglašen izdajicom zajednice.

Ako su pak ljudi pokrenuti na dobra dela sebičnim sentimentom, tada zbog ropstva osećanjima, pitanje dobra i zla, takođe nije pitanje kakvi motivi nekoga pokreću, **već kako se čovek oseća.**

Ako se osoba oseća dobro, onda ona zaključuje da je moralno ispravna, a ako joj njeni postupci bude neprijatna osećanja, onda smatra da je to što čini loše.

Ako su ljudi na dobra dela pokrenuti strahom nečiste savesti, tada pitanje dobra i zla, **nije pitanje kvaliteta pokretačkih motiva i smisla postupaka**, već je to pitanje da li osoba krši ili ne **krši određena pravila ponašanja.**

Površnim moralnim zahtevima koji ukoravaju samo simptome greha u postupcima i osećanjima, krivo versko učenje navodi vernike da vode duhovnu borbu na pogrešnom planu. Rezultat je da će se vernik pokajati što je rekao ružnu reč prijatelju, ali se neće pokajati što je takav u srcu. On će se pokajati što je bio loš licemer, a ne zato što ga pokreću loši unutrašnji motivi, jer ih kroz površne moralne kriterijume nije mogao postati svestan.

Formalni i površni moralni kriterijumi oslobađaju ljude od svesti da je ključni problem greha problem njihovih pokretačkih motiva, i formiraju razna praznoverja koja opravdavaju čoveka u bavljenju trivijalnim i besmislenim pitanjima.

"Da li treba prati zube posle primanja svetog pričešća?"

Posle primanja Svetog Pričešća čitav dan ne bi trebalo prati zube iz praktičnih razloga, da se čestica Svetih Tajni, koja je možda zapala u zub ili između zuba, ne bi bila isprana i sa pastom ispljunuta.

Da li se može žvakati žvaka pred sveto pričešće?

Pred sveto pričešće se ništa ne jede. Znači ne sme se žvakati ni žvaka ni posle Sv. pričešća da se ne bi čestica S. Pričešća slučajno sjedinila sa žvakom i posle, ne daj Bože, bila ispljunuta zajedno sa žvakom." ("POSAVETUJTE ME OČE! Odgovori sveštenika – duhovnika na uobičajene nedoumice, str. 20-21)

3) Vernik se krivim učenjem navodi da traži satisfakciju za svoju nečistu savest u psihološkom efektu svojih dobrih dela, rituala (ispovesti, magijskog poimanja pričesti...) i osećanja (misticizam i idolopoklonstvo).

"Snosi bijedu da zaslužiš spasenje." (Stoslov prepodobnog Simeona Dajbabskog)

Rezultat je da vernik greši slobodnije od osude savesti nego da je ateista.

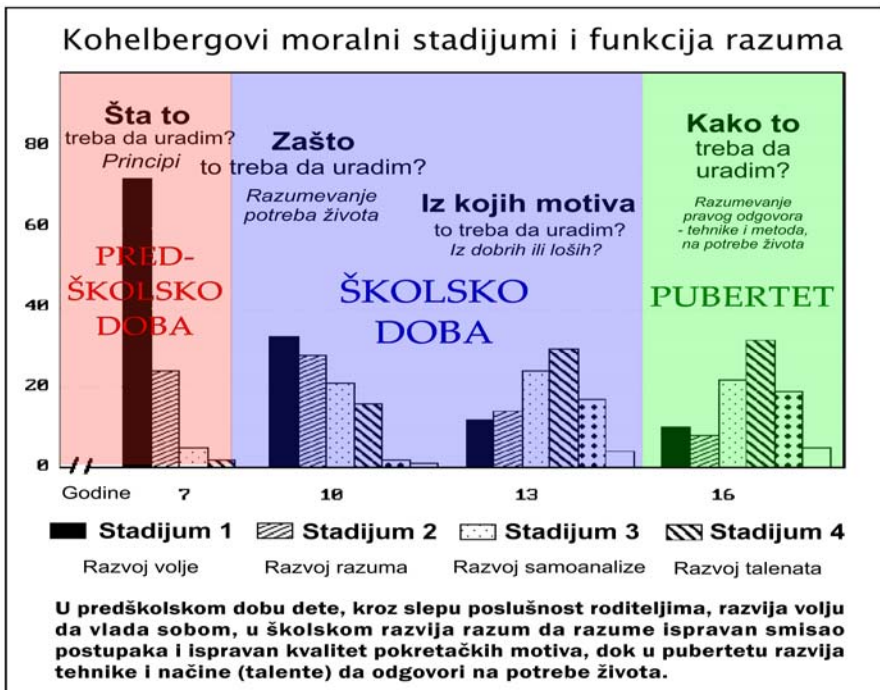

4) Da ne bi postao svestan prethodne tri zablude, crkva navodi vernika da oslanja se na duhovne autoritete koji misle umesto njega samog ili na svoja osećanja, ili na slepa pravila ponašanja, umesto da razumno preispituje svoje pokretačke motive i smisao svoga verovanja. Otpala crkva zastupa:

"Trebalo imati puno poverenje u one koji su u Gospodu na sebe preuzeli staranje o nama, makar i naredili nešto što je suprotno našem mišljenju i što se naizgled protivi našem spasenju." (Sveti Jovan Lestvičnik, *Lestvica*, str. 104)

"Mi svi možemo da budemo zajedno istog uma i saglasni sa samom crkvom; ako će ona bilo šta opisati kao crno, što našim očima izgleda kao belo, mi bi trebalo na isti način da tvrdimo da je crno." (Ignjacija Lojola, *Pravila za razmišljanje sa Crkvom*, Duhovne Vežbe, II)

Navođenje ljudi na slepu veru u crkvene autoritete i na slepo držanje pravila ponašanja, zadržava osobu u razvoju razuma na nivou deteta predškolskog doba, koje ne ulazi u razumevanje smisla zašto nešto treba da uradi, već tu odgovornost prepušta autoritetu roditelja.

Bez zdravog razuma čovek ne može niti da se pokaje za svoje grešne motive, niti da odbaci sisteme kojima ugušuje svoju nečistu savest, jer ih nije svestan.

Posledice takvog iskrivljenog verskog sistema bile su katastrofalne po razvoj ljudske ličnosti i same ljudske civilizacije za sve vreme srednjeg veka.

POSLEDICE VEROVANJA OTPALOG HRIŠĆANSTVA

Svaki režim u istoriji koji je moralne vrednosti sprovodio manipulacijom i nasiljem, proizvodio je kod mnoštva masovnu histeriju straha od neprijatelja kome je masa projektovala one iste želje koja je sama u srcu gajila, ali koja nije smela iz straha od kazne da ispolji. Setimo se komunističkih sistema na istoku, gde su desetina miliona ljudi pogubljeni kao disidenti, zatim nacizma u srcu Evrope gde se strah projektovao prema Jevrejima. Setimo se islama koji strahom primorava ljude na isto licemerstvo i potrebu da se islamske vrednosti nametnu svima represivnim putem. Naravno, setićemo se i srednjeg veka kada je katolička crkva imala političku moć da nameće svoje vrednosti drugima i kada je ubijala jeretike. Danas je katolička crkva lišena velike političke moći kakvu je imala u srednjem veku, ali njeni vernici i danas vape za tom negdašnjom političkom moći kojom će primorati druge na zastupanje katoličkih vrednosti, što vidimo kroz političke

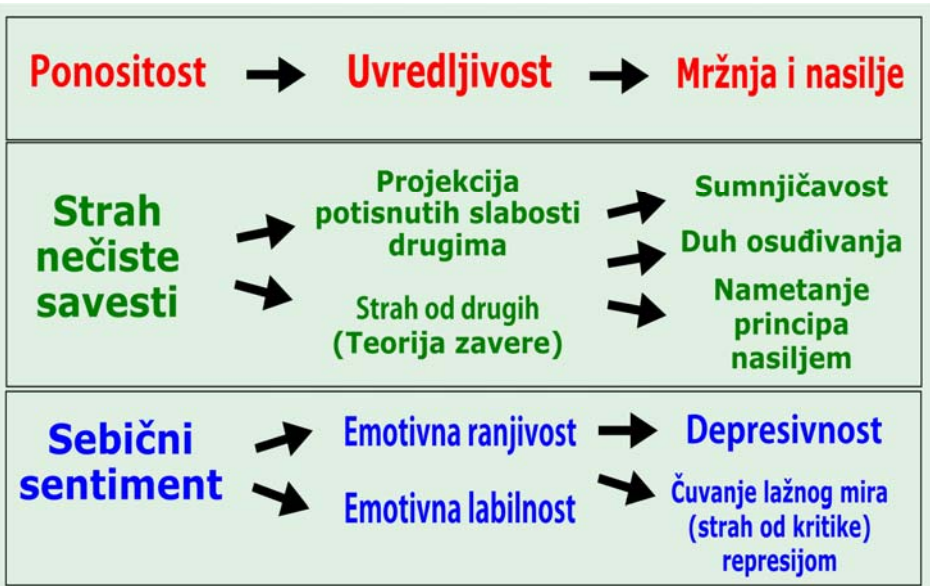
pokušaje nametanja zabrane abortusa i svetkovanja nedelje.

U Svetom pismu, u Otkrivenju 17. glavi je proročki opisano oslanjanje otpale crkve na zemaljske vladare, jer ona pokušava da svoju duhovnu nemoć nadoknadi političkom moći nad svojim podanicima:

"I dođe jedan od sedam anđela koji imahu sedam čaša, i govori sa mnom govoreći mi: Hodi da ti pokažem sud kurve velike, koja sedi na vodama mnogima. S kojom se kurvaše carevi zemaljski, i koji žive na zemlji opiše se vinom kurvarstva njena." (Otkrivenje 17,1-2)

Potreba za oslanjanjem na političku moć prirodan je produkt samog sadržaja svake autoritarne ideologije, pa samim tim i katoličkog verovanja.

Ko god na silu usvaja moralne i kulturne vrednosti, on bi ih na silu i drugima nametao.

Ko god građanske slobode shvata kao izvor zla među ljudima, on zapravo projekcijom sopstvenih mehanizama zaključuje da bi bez spoljnog represivnog pritiska i sam popustio u otvorenom ispoljavanju svojih nepobedenih slabosti karaktera. Zato je srednji vek bio tako taman.

Kakav je bio položaj ljudske ličnosti u vremenu pre reformacije možda najjednostavnije otkriva Erih From kada opisuje kao odliku srednjeg veka "opšti nedostatak lične slobode... eksploataciju masa od nekolicine ljudi, skučenost zbog koje su seljaci iz bliske okoline — a da i ne govorimo o ljudima iz drugih zemalja — bili za gradskog stanovnika opasni i sumnjivi tuđinci, ... sujevernost i neznanje tog doba.

Ono što razlikuje srednjovekovno društvo od modernog jeste nedostatak slobode pojedinca. Svako je u ranijem razdoblju bio prikovan za svoju ulogu u društvenom poretku. Čovek je imao malo izgleda da, u društvenom pogledu, prelazi iz jedne klase u drugu; teško da je bio u stanju da, čak i u geografskom pogledu, prelazi iz jednog grada u drugi ili iz jedne zemlje u drugu. On je gotovo uvek morao da ostane tamo gde je rođen. Često nije bio slobodan čak ni da se odeva po volji niti da jede šta je hteo." (Erih From, *Bekstvo od slobode*, III/1)

Usprotiviti se praznovernom i sujevernom mnoštvu u to vreme predstavljalo je podvig i zahtevalo je da čovek kod sebe pobedi sve one slabosti karaktera zbog kojih bi pod pritiskom ili ucenom bio sklon da se načela poštenja i pravičnosti odrekne.

No, protestanti su autoritetom Svetog pisma hrabro krenuli da ukoravaju zablude svoga vremena.

POVRATAK KA UČENJU SVETOG PISMA

"Cvingli u Cirihu, Heler i Manuel u Bernu, Faler i Kalvin u Ženevi, i mnogi drugi zauzmu se da dovedu svoju crkvu na pravije jevanđelske istine, koje su, kroz tolike godine, mnogim dodacima zavijene ili izopačene bile." (Ljubomir Nenadović, Celokupna dela)

1) Svetim pismom su ukoravali loše pokretačke motive:

"Strah kojim me se boje zapovest je ljudska kojoj su naučeni." "U ljubavi nema straha, nego savršena ljubav izgoni strah napolje; jer je u strahu mučenje, a ko se boji nije se usavršio u ljubavi." (Isaija 29,13; 1.Jov. 4,18)

"I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam telo svoje da se sažeže, a ljubavi nemam, ništa mi ne pomaže." (1.Korinćanima 13,3)

2) Svetim pismom su ukoravali površne moralne zahteve i propovedali reformu unutrašnjih motiva srca:

"Dobro ukidate zapovest Božju da svoj običaj sačuvate." (Marko 7,9)

"Teško vama književnici i fariseji, licemeri što čistite spolja čašu i zdelu a iznutra su pune grabeža i nepravde." (Matej 23,25)

"Još reče: Šta izlazi iz čoveka ono pogani čoveka; Jer iznutra, iz srca ljudskog, izlaze misli zle, preljube, kurvarstva, ubistva, krađe, lakomstva, pakosti, zloće, lukavstvo, sramote, zlo oko, huljenje na Boga, ponos, bezumlje. Sva ova zla iznutra izlaze, i pogane čoveka." (Marko 7,20-23)

"Zato obrežite srce svoje." (5.Mojsijeva 10,16) "Ja ću vas očistiti od svih nečistota vaših i od svih gadnih bogova vaših. I daću vam novo srce, i nov ću duh metnuti u vas, i izvadiću kameno srce iz tela vašega, i daću vam srce

mesno. I duh svoj metnuću u vas, i učiniću da hodite po mojim uredbama i zakone moje da držite i izvršujete.” (Jezekilj 36,25-27)

3) Svetim pismom su ukoravali psihološku satisfakciju nečiste savesti koju vernici postižu kroz rituale, dobra dela i idolopoklonstvo.

“A kad se molite, ne govorite mnogo ko neznabošci; jer oni misle da će za mnoge reči svoje biti uslišeni.” (Matej 6,7)

“Jer ste vi milošću spaseni, po veri. I to ne dolazi od vas. Dar je to Božji, i ne po delima da se niko ne bi pohvalio.” (Efescima 2,8-9)

“Ne gradi sebi lika rezana niti kakve slike od onoga što je gore na nebu, ili dole na zemlji, ili u vodi ispod zemlje. Nemoj im se klanjati niti im služiti;” (2. Mojsijeva 20,4-5)

Osoba koja se zaista kaje i odbacuje svoje grehe, ima mir od samog Boga, i nema potrebe za dodatnim tehnikama umirivanja savesti, niti ima potrebu da osećanjima, čudima i kakvim drugim znacima sebe uverava da je sa Bogom.

4) Svetim pismom su ukoravali oslanjanje na druge ljude i na sopstvena osećanja, umesto na razum:

“A vi se ne zovite ravi; jer je u vas jedan ravi Hristos, a vi ste svi braća. I ocem ne zovite nikoga na zemlji; jer je u vas jedan otac koji je na nebesima. Niti se zovite učitelji; jer je u vas jedan učitelj Hristos. A najveći između vas da vam bude sluga...” “Da je proklet čovek koji se uzda u čoveka.” “Kupljeni ste skupo, ne budite robovi ljudima.” (Matej 23,8-11; Priče 17,5; 1. Korinćanima 7,23) “Lud veruje svašta, a pametan pazi na svoje korake.” “Razum će te čuvati izbavljajući te od zla puta” (Priče 14,15; 2,11-1)

“Srce je prevarno više svega i opako: ko će ga poznati?”
 “Ko se uzda u svoje srce, bezuman je; a ko hodi mudro, izbaviće se.” “Bezumniku nije mio razum nego da se javlja srce njegovo.” (Jeremija 17,9; Priče 28,26; 18,2)

Protestanti su radili na masovnom opismenjavanju naroda da bi ljudi sami proučavali Sveto pismo i tako bili sačuvani od papskih zabluda, a naravno i od iskušenja sopstvene prirode. Interesantno je da protestanti uopšte nisu imali za cilj nikakve društvene reforme već uzdizanje autoriteta Svetog pisma kao načela ispravne vere.

Oni uopšte nisu naslućivali civilizacijski značaj njihove borbe da autoritet Svetog pisma uzdignu iznad praznoverja koje se u crkvu uvuklo u prethodnih hiljadu godina.

Nisu ni sanjali da će 31. oktobar 1517-te, kada je Luter objavio svojih 95 teza, postati, pored otkrića Amerike, još jedan datum koji obeležava početak novog veka i koji predstavlja prekretnicu u istoriji čovečanstva.

Kada je kritična masa ljudi odlučila da istinu uzdigne iznad svog ljudskog straha, kada su čitavi narodi odlučili da odbace ljudsko predanje i da uzdignu Jevanđelje, došlo je takve promene mentaliteta kakva nikada ni pre ni posle u istoriji nije bila zabeležena.

"Martin Luter je stajao na čelu onih koji su bili pozvani da izvedu crkvu iz tame papstva u svetlost čistije vere. Revan, oduševljen, pobožan, bojeći se samo Boga, priznavajući kao temelj vere samo Sveto Pismo, Luter je bio čovek za svoje vreme. Kroz njega je Bog izvršio veliko delo za reformaciju crkve i prosvećivanje čovečanstva." (Ellen G. White, *The Great Controversy*, p.121)

"Udarac je konačno zadat kada je 1517. Martin Luter zakucio svojih devedeset pet teza na vrata crkve u Vitenbergu. Ponosna i moćna crkva, koja se vekovima borila za vrhovni autoritet ne samo u crkvenim nego i u svetovnim poslovima države nije mogla pristati na ponižavajuće ograničenje njene sfere aktivnosti koje su zahtevali Viklif, Hus i Martin Luter. Crkvena reformacija bila je prva manifestacija ovog istorijskog konflikta, i njen uspeh je pripremio put za promovisanje inherentnog individualizma u svim aktivnostima hrišćanske civilizacije, a posebno u onim naučnim. ... Sloboda je došla i svakako dovela do najsmelijeg intelektualnog i duhovnog preokreta u istoriji čovečanstva." (Mihajlo Pupin, *Nova reformacija*, 1927. god.)

"Tako su evangelistički liceji u srednjoj Evropi i srpsko prosvetiteljstvo povezani i uzajamno uslovljeni na onoj istoj liniji koji moderni istoričari kulture ističu kada je reč o drugim sredinama i literaturama XVIII veka; bez protestantske reforme ne bi bilo ni industrijske i intelektualne revolucije u Evropi, pa ni prosvetiteljstva." (Milorad Pavić, *Istorija srpske književnosti III – klasicizam*)

Iz reformisanih ljudskih srca izašli su blagoslovi demokratije, slobode misli i govora, moralnog življenja, poštovanja ljudske ličnosti, odsustva autoritarnosti i kulta ličnosti, visoke svesti o sopstvenoj odgovornosti, potpunog međusobnog poverenja, najvišeg stepena sazrevanja ličnosti, najmanjeg nivoa kriminala, prestanka praznoverja i sujeverja, visoke produktivnosti rada, uspešnog bračnog odnosa i blagoslovi zrele reakcije na stres.

Pogledajmo istorijske izvore iz tog perioda (XVI do XIX vek):

PROMENA MENTALITETA PROTESTANTSKIH NARODA

“Mir se nastanio u našem gradu... nema više svađa, zavisti, licemerstva i nesloge. Odakle može doći takav sklad, ako ne od Gospoda i od naše doktrine koja nas ispunjava rodovima mira i pobožnosti?” (James A. Wylie, *The History of Protestantism*, Published by Hartland Publications, 2003, p. 496)

“Proklinjanje i psovanje, blud, svetogrđe, preljuba i poročan život, koji preovlađuje u mnogim mestima u kojima sam živeo, ovde su nepoznati. Nema podvodača i bludnica. Ljudi ne znaju šta je rumenilo i svi se odevaju na doličan način. Igre na sreću nisu uobičajene. Velikodušnost je tako velika da siromasi ne moraju da prose. Ljudi bratski opominju jedan drugoga, kako Hristos propisuje. Sudske parnice su proterane iz grada, i tu nema ni podmićivanja, ubistava ili stranačkog duha, već vlada mir i milosrđe. S druge strane ... crkve su sasvim oslobođene od svake idolatrije.” (Philip Schaff, *History of the Christian Church*, p. 645)

Govoreći o drevnim Vikinzima, poznatima po ratničkom duhu, izvori iz XVIII veka su objašnjavali uzroke reforme njihovog mentaliteta:

“Kako je došlo do toga da oni postanu tako poslušni i pokorni da se potčine veštini poljoprivrede? Da li se narod, naviknut na oružje i lenstvovanje, lako predaje napornom radu i veštini mira? Ako možemo da odgovorimo na ovo pitanje pravilno, mi ćemo shvatiti čemu treba pripisati srećnu transformaciju severa. ... Ja sam ipak pokazao da se Jevanđelje tri veka propoveda u Skandinaviji. Ovome bez sumnje, kao glavnom uzroku, mi treba da pripišemo srećnu promenu manira u ovim varvarskim područjima. Neka niko ne očekuje

sveopštu civilizovanost na planeti bilo kojim drugim sredstvima. Mi uživamo u ovome danu, prednosti društva nastalog u Evropi iz propovedanja Jevanđelja, dok nezahvalno umanjujemo napore onih hrišćanskih misionara koji su nam u ime Boga ove prednosti doneli. ... Trajna promena njihovih manira implicira, da je njihova zemlja morala biti blagoslovena sa jednim od onih blagodatnih izlivanja Svetoga Duha, čije se posledice obično osećaju vekovima posle." (*The Works of the Late Rev. Joseph Milner (1744–1797) in Eight Volumes*, vol. III, p. 298, 1810)

“Nemci su pobožni, vredni i umereni. Oni žive po onoj poslovici: radi kao da ćeš doveka živeti, a moli se Bogu kao da ćeš sutra umreti. To su ljudi blagi i pitomi, a kao mravi nigda bez posla ne stoje... Nijedan narod ne izobličava sam svoje nedostatke i pogreške tako oštro kao Nemci. ... Svuda vidite sretnu i zadovoljnu čeljad. Nigde ne vidite pakosti i zavisti. Svak se raduje tuđem dobru, svak sažaljeva tuđu nesreću. Nemačka društva tako su uređena i udešena da vam se čini da svaki živi samo na korist i na zadovoljstvo svojega bližnjeg. Ovo je zemlja gde se brinu da i stoka oseti blagodati pitome civilizacije. Svaki čovek obavezan je da čovečno i sa svojom stokom postupa. ... Za nekoliko kratkih vekova Nemci su čudesa učinili, pretvorili su u pravi raj svoju zemlju, o kojoj su Rimljani kao o nekom Sibiru govorili; podigli su industriju, reformisali rimsku veru, stvorili su škole, nauke, zakone, slobodu, i pravom prosvetom prosvetili su sredinu Evrope.

U predelima odakle su izašli apostoli, — u otačastvu Isusa Hrista, caruju mrak i sujeverstvo, a na severu nemački pastor pred okupljenim narodom razlaže hrišćansku ljubav i tumači evanđeoske reči onako kako treba da čuju i razumeju ljudi koji ljube pravu istinu i koji teže sve daljem napretku i prosvetljenju svoga razuma.” (Ljubomir Nenadović, *Pisma iz Nemačke*, 1870. god.)

Često se tvrdi da reforma mentaliteta naroda mora da krene od njene vlasti. No, iskustvo Engleza tu tvrdnju osporava. Francuski istoričar Taine pisao je o kalvinistima (puritancima) kao nosiocima reforme engleskog naroda, uprkos tome što su bili u sukobu sa tadašnjom engleskom vladajućom dinastijom:

"Ovi ljudi su istinski heroji Engleske. Oni su osnovali Englesku uprkos pokvarenosti dinastije Stjuart, isticanjem dužnosti, sprovođenjem pravde, marljivim radom, borbom za ono što je ispravno, odupiranjem represiji, trijumfom slobode, iskorenjivanjem poroka." (Hippolyte Taine, *History of English Literature*, II, p. 473, 1873)

"Raskalašnost Vajthola, skepticizam i razvrat dvorana, korupcija državnika, mimoišla je masu Engleza zbog toga što ih je puritanizam načinio ozbiljnima, usrdnima, trezvenima u životu i ponašanju, čvrstim u njihovoj ljubavi prema protestantizmu i slobodi. ... Polako ali sigurno on (puritanizam) je uveo svoju sopstvenu ozbiljnost i čistotu u englesko društvo, englesku književnost i englesku politiku. Istorija engleskog progressa od Restauracije, i na moralnom i na duhovnom planu, bila je istorija puritanizma." (John Richard Green, *Kratka istorija engleskog naroda*, p. 586, 1874)

"Mojsijeva etika, Jeremijina pravdoljubivost, visoki ideali proroka Isaije, herojska vera Isusa Navina, impresivna elokvencija apostola Petra, duboka duhovna filozofija apostola Pavla, božanske vizije apostola Jovana, i, iznad svake druge misli, čudesne moći, ljubavi i istine date u učenju i otkrivene u životu Isusa Hrista, proizvele su transformaciju engleskog naroda, i oni su postali narod jedne knjige, a ta knjiga je Biblija.

Biblija je postala vodeće svetlo engleske civilizacije.

Novi put je otvoren za napredak; moralno poboljšanje je izvesno kao i materijalni progres; i još jedna epoha otvara se u istoriji misli, i novi period počinje u toku civilizacije. ...

Nije prošlo puno godina od kada je poslanstvo afričkog princa, donoseći skupe poklone engleskoj kraljici, bilo primljeno u Vinzdorskim dvorovima. Rekli su kraljici, da su dobili direktivu od svog princa da se raspitaju za tajnu engleske veličine. Kraljica Viktorija ih je ispratila nazad sa privlačnim primerkom Biblije, sa ovom porukom:

"Recite princu da je ova knjiga tajna engleske veličine."
 (Scott F. Hershey, *The Roman Papacy*, 1895)

"Pošteno je da se visoko hvali uticaj evangelizma na našu politiku u danima kada se nijedna delimično prosvetena doktrina nije mogla čuti. Evangelizam je doneo poštenje, nesebičnost i čovečnost, i na visokim mestima, i

u svom pozivu upućenom javnom mnjenju." (George Macaulay Trevelyan, *British History in the Nineteenth Century*, p. 54)

U svom predavanju 1917. godine na Oksfordu pod nazivom "Šta Srbi imaju da nauče od Engleza" Bogdan Popović tvrdi:

"Nijedan narod nije tako milosrdan i darežljiv kao engleski. ... Ja bih mogao navesti stotine, hiljade takvih primera, baš i kad bih se ograničio na one koje sam sam zapazio u raznim prilikama, a naročito za vreme svoga bavljenja u ovoj zemlji. Građanske vrline Britanaca, njihova ljubav za slobodom, njihovo osećanje dužnosti, njihov solidarni patriotski duh, njihovu odvažnost, njihovu mirnoću pred opasnošću - koju ćete kod žena Velike Britanije naći isto kao i kod muškaraca, neću ovde pominjati. Prijatelji i neprijatelji poznaju te osobine dobro. ..." Zatim Bogdan Popović objašnjava kako se nama engleska dobrota može učiniti licemernom "ukoliko sudimo o njihovim osećanjima po osećanjima koja bismo mi imali u sličnoj prilici". On tvrdi:

"Britanci su prirodno dobri. ... Kada vas Englezi upitaju za vaše zdravlje, oni se zaista interesuju za njega. ..." (Bogdan Popović)

VISOKA GRAĐANSKA SIGURNOST

"Gotovo celu Evropu potresale su revolucije; Amerika nije imala čak ni pobuna; republika nije onde remetila, nego čuvala prava; lična svojina bila je onde većma zajemčena nego u ikojoj zemlji sveta, anarhija je u njoj ostala isto tako nepoznata kao i despotizam. Gde bismo drugde mogli naći većih nada i većih pouka? ... Desi li se iznenadan nesrećan slučaj na putu, ljudi se odasvud sjate oko unesrećenoga; ako neka neočekivana nevolja zadesi

koju porodicu, kese hiljade nepoznatih lako se dreše; skromni, ali vrlo mnogobrojni pokloni pritiču u pomoć.

U najcivilizovanijim zemljama sveta često se događa da se neki nesrećnik nađe isto tako usamljen usred mnoštva kao što je divljak u šumi; to se gotovo ne viđa u Sjedinjenim Državama. Amerikanci, koji su uvek hladni u ophođenju, a često i grubi, ne pokazuju se skoro nikad bezosećajni, pa i ako ne pohitaju da sami ponude uslugu, nikad je ne uskrate. ..." (Aleksis De Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. god)

"Emil Dirkem je utvrdio da katolici imaju više stope ubistava nego protestanti u i Nemačkoj i drugim zemljama u XIX veku. Koristeći statistiku presuda, on je istakao da su pretežno katoličke zemlje poput Italije i Španije imali nivoe ubistava približno oko sedamdeset po milionu stanovnika, dok su pretežno protestantske zemlje poput Nemačke, Engleske i Danske imale stopu od samo tri ubistva po milionu stanovnika." (Durkheim, *Suicide, A Study in Sociology*, trans. John A. Spaulding and George Simpson, New York, 1951, p.353)

USPEŠNOST BRAČNE ZAJEDNICE

Godine 1835. katolički istoričar Aleksis De Tokvil u svom delu "Demokratija u Americi" otkriva da se kod Francuza (katolika) pokazalo da je bolje da roditelji izabiraju ženi bračnog saputnika, nego ona sama, jer "Kako su приметili da je onaj mali broj brakova iz naklonosti koliko ih je bivalo u njihovo vreme imao gotovo uvek koban ishod, odlučno su po tome zaključili da je u tome vrlo opasno slušati svoje srce. Slučaj im se činio vidovitiji nego izbor."

Isti uzrok bračne nesreće kada se brak formira na temelju nepobedenih slabosti sopstvenog srca jeste uzrok nesreće i propasti savremenog braka. Emotivno i seksualno nezrele ličnosti donose odluku za bračnog partnera na osnovu nepobedenih sebičnih i telesnih želja svog srca. Kada osećanja zaljubljenosti splasnu, partneri se jednog jutra probude pored osobe koju nikada nisu odlučili da vole, a osujećene sebične i telesne želje postaju uzrok međusobnom razočaranju i depresiji.

Da bi osoba mogla razumno da izabira partnera i da sa njime gradi odnos na temelju prave ljubavi, koja služi drugome, ona treba prethodno da pobedi svoje sebične i telesne želje. Drugi rečima, ona treba da emotivno i seksualno sazri, a to znači da treba da prida pravilnu funkciju svojim sposobnostima, a ne da iz zloupotrebljava radi satisfakcije. Emotivno i seksualno nezrela ličnost više voli emocije i užitak koji joj partner izaziva nego samu njegovu ličnost. Emotivne i seksualne sposobnosti treba da budu oruđe izražavanja ljubavi prema saputniku, a ne da saputnik postane oruđe zadovoljavanja nepobedene sebične i seksualne želje.

Katolici su pokušavali da problem reše onako kako ih uči katolička doktrina da u svemu postupaju - zabranama i prebacivanju sopstvene odgovornosti izbora na autoritet koji odlučuje umesto njih samih, dok su protestanti kroz ličnu zajednicu sa Bogom ostvarivali zadovoljenje svih potreba svoje duše, tako da nisu imali potrebu da žed duše dodatno zadovoljavaju kroz zloupotrebu osećanja i seksualnih doživljaja. Oni su živeli za saputnika, da bi mu služili, a ne da bi ga emotivno i seksualno iskorišćavali. U odnosu nesebične ljubavi, dublje poznanje saputnika

pruža više povoda za izražavanje ljubavi, pa se saputnik vremenom još više zavoli, dok se u sebičnom odnosu saputnici jedan na drugoga navikavaju, a neutoljive želje donose razočarenje i međusobno prebacivanje.

Da mogućnost emotivnog i seksualnog sazrevanja ličnosti nije utopija jasno nam otkriva statistika iz perioda od kada je razvod braka postao legalan: U protestantskoj Engleskoj i Velsu je za 25 godina, od 1858. do 1883. bilo 4836 razvoda brakova, dok je u katoličkoj Francuskoj u samo jednoj 1887. godini bilo čak oko 5000 razvoda.

Aleksis De Tokvil je 1831. godine u Americi takođe zapazio razliku i objasnio zašto protestantkinje mogu slobodno da izabiraju saputnika a da u braku ostanu istinski srećne: "U skoro svim protestantskim nacijama devojke su neizmerno samostalnije u svojim postupcima nego kod katoličkih naroda. ... Kad dođe vreme da izabere sebi muža, taj hladni i strogi razum, koji je slobodno posmatranje sveta uputilo i učvrstilo, upozorava Amerikanku da je lakomislen i nezavisan duh u braku povod večitog nemira, a ne zadovoljstva, da devojačke zabave ne mogu postati razonode udate žene i da su za ženu izvori sreće u porodičnom domu." Ruski putopisac Karamzin opisuje Engleskinje toga doba, kako se nisu ukrašavale ni puderom ni šminkom, već plemenitošću svoga karaktera: "Da, drugovi moji, ovde su žene skromne i poštene, pa prema tome i muževi su srećni. Engleskinje su, vaspitane u duhu domaćinskog života sa dobrim osobinama supruge, majke, koja svoju dušu ukrašava onim navikama i sklonostima koje će je čuvati od dosade i samoće, pa jedan čovek za onog drugog predstavlja dragoceno blago." (Nikolaj Mihailovič Karamzin, *Pisma ruskog putnika*)

I Dositej Obradović izražava oduševljenje njihovim poniznim i srdačnim duhom:

"Ta i po drugim zemljama ima lepotica, ali su svuda one većim delom ponosite, pa kada ih čovek vidi da se gorde i visoko o sebi misle, ne mari za njih i kaže: neka idu svojim putem. Al' evo čuda ovde, jer one niti mare, niti misle, niti znaju da su prekrasne, nego gledaju na svakoga s takvim prirodnim i prostosrdačnim očima, a u isto vreme s otvorenim prijateljskim i blagim licem, baš kao da ga odavno poznaju."

U Americi toga vremena se gotovo uopšte nisu čitali ljubavni romani zbog zastupanja romantičarskog odnosa između bračnih saputnika koji se tada smatrao grešnim ili koji bi se današnjim pojmovima mogao nazvati emotivnim i seksualnom nezrelim bračnim odnosom. Romani su često opisivali povodjenje ljudi za sopstvenim osećanjima, i primere bračnih saputnika koji nisu bili zadovoljni svojim partnerima, te su zato ulazili u vanbračne odnose kako bi zadovoljili svoje nepobedene grešne želje. Ali Amerikanci su smatrali da ponašanje saputnika ne može biti izgovor za nedostatak ljubavi prema njemu i za bračnu prevaru:

"Kod američkih pisaca takvo opravdanje ne bi moglo biti uverljivo za njihove čitaoce; njihovi običaji i zakoni to onemogućavaju, pa pošto se ne mogu nadati da će raspusnost biti dopadljiva, ti pisci je i ne prikazuju. Delom i tom razlogu treba pripisati što se mali broj romana objavljuje u Sjedinjenim državama. ... Često slušamo kako se filozofi i državnici žale da moral nije dovoljno ispravan, a i po književnosti se to svakodnevno sluti. U Americi sve knjige, ne izuzimajući ni romane, pretpostavljaju da je žena čedna, i niko ne priča o ljubavnim pustolovinama. ...

Inkvizicija nikad nije uspela da spreči da po Španiji kruže knjige protivne religiji većine. Carstvo većine u Sjedinjenim Državama uspeva više: oduzelo je ljudima čak i pomisao da ih objavljuju. ... Viđaju se vlade koje se upinju da moral zaštite time što osuđuju pisce razvratnih knjiga. U Sjedinjenim Državama nikoga ne osuđuju zbog takvih dela; jer niko nije ni u iskušenju da ih piše. Ne znači da su svi građani besporočni ali većina je moralno dosledna. ...

Amerika je zasigurno ona zemlja gde se bračna veza poštuje najviše na svetu i gde se stvorilo najviše i najispravnije shvatanje bračne sreće.

Tada nema devojke koja ne veruje da ne može postati supruga čoveku koji je voli; i zato su sva kršenja morala pre braka veoma retka. Jer, ma koliko strasti bile naivne, žena teško može da ubedi sebe da je muškarac voli kada je on sasvim slobodan da se njome oženi, a ipak odbija da to učini." (Aleksis De Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. god)

MARLJIVOST I SKROMNOST

Delo sociologa Maxa Webera, "The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism" (1905) otkriva pokušaj sociologa da pruži odgovor na pitanje zašto su protestanti pokazivali veću vrednoću i kreativnost u radu nego katolici i zašto su tako skromno trošili ostvaren kapital da im se on nagomilavao da su mogli da ga uspešno ulažu u dalji razvoj proizvodnje. Da bi u svojoj analizi uklonio sve druge faktore, on je analizirao razlike između protestanata i katolika u istom gradu Badenu.

Godine 1895. u gradu Badenu je bilo 37,0% protestanata i 61,3% katolika. Ali je konfesionalnost učenika u školama iznad osnovnih, koje se ne moraju obavezno pohađati,

izgledala 1885-1891 ovako: Učenika realnih gimnazija je bilo: 69% protestanata i 31% katolika. Učenika viših građanskih škola je bilo: 51% protestanata i 37% katolika. Takođe, godine 1895. u Badenu je prikupljen porez na kapital: na svakih 1000 protestanata 954.060 maraka, na svakih 1000 katolika 589.000 maraka. Maks Veber je takođe zapazio da protestanti svoj posao rade veoma kvalitetno, bez obzira da li su za njega nisko ili visoko plaćeni. Takođe je zapazio da zarađen novac protestanti ne troše toliko za užitak kao katolici, jer užitak smatraju grehom. Manja razvijenost katoličkog juga Nemačke u odnosu na protestantski sever, objašnjavala se škrtošću katolika koji zarađen kapital "slažu u slamaricu", dok se zaostalost juga Evrope objašnjavala izraženom telesnošću južnjaka koji zarađen novac potroše na užitak da ostanu na ivici egzistencije.

Maks Veber je pokušao da objasni tu razliku kao plod protestantske radne etike, koju su kalvinisti imali definisanu u svom verovanju. No, katolici su uspešno osporili takvo tumačenje kada su shvatili da u Badenu ne žive kalvinisti već luterani koji nemaju definisanu radnu etiku. Ali time su katolici samo potvrdili da je prosvećenost protestanata zaista posledica duhovnog iskustva novorođenja, tj. reforme suštinskih pokretačkih motiva, a ne posledica promovisanja rada i skromnosti kao kakve etičke vrednosti.

Da promovisanje etičkih vrednosti može da promeni ičiji karakter, promenilo bi i karakter samih katolika u onim vrednostima koje najviše promovišu. Niko nije kao komunistički lideri zemalja istočne Evrope promovisao etiku radnog čoveka, jednakost, bratstvo i jedinstvo, pa nisu uspeli ni najmanje da reformišu mentalitete naroda kojima

su vladali. Ljude ne pokreću naučene etičke vrednosti, već motivi ponašanja. Promovisanjem etičkih vrednosti može se manipulirati mentalitetom ljudi, ali se on time ne može promeniti. Bez reforme suštinskih motiva ponašanja, nemoguće je promeniti mentalitet pojedinca i naroda.

Protestanti su svoje poslovne aktivnosti radili nezavisno od visine nadnice, jer su ih radili iz ljubavi, a ne radi zarade. Zarađen novac nisu trošili na užitak, zato što su bili rasterećeni od potrebe za užitkom, a ne zato što im je nad savešću lebdela osuda zbog užitka. Zarađen novac nisu "slagali u slamaricu", zato što su bili pobednici i nad sopstvenom škrtošću. Tako se gomilao kapital koji je ulagan u dalji razvoj proizvodnje.

Marljivost i skromnost su tajna ekonomskog prosperiteta.

Ako želimo da duh protestantskog prosperiteta analiziramo u još većem sjaju, potrebno je da odemo u prošlost jedan vek ranije, u vreme kada istoričar Aleksis De Tokvil u svom delu "Democracy In America" (1835) otkriva izraženu marljivost i kreativnost Amerikanaca:

"Američki narod vidi sebe kako korača kroz divljinu, isušuje močvare, ispravlja reke, naseljava pustoši i kroti prirodu. Nigde on ne opaža granicu koju je priroda možda postavila ljudskim naporima; u njegovim očima, ono što ne postoji, to je nešto što se još nije pokušalo.

Za Amerikanca, sav život protiče kao partija karata, kao razdoblje revolucije, kao dan bitke. Bilo koji nasumce uzet Amerikanac mora, dakle, biti čovek vatrenih želja, preduzimljiv, odvažan, a naročito novator. Takav duh nalazimo odista u svim njegovim delima; on ga unosi u svoje političke zakone, u verske doktrine, u teorije društvene

ekonomije, u svoju privatnu delatnost; nosi ga svuda sa sobom, u dubini šuma kao i usred gradova. " (Tokvil)

Istovremeno, Amerikance je odlikovala rasterećenost od potrebe za zabavom i užitkom:

"Što se Amerikancima još nikad nije desilo da narodni novac potroše na javne svetkovine, to nije samo zato što kod njih narod izglasava porez nego i zato što narod ne voli da se veseli. U aristokratskim društvima narod se rado predaje zanosu burnog i bučnog veselja, koje ga odjednom otrgne od posmatranja svoje bede. Građani demokratija ne vole da ih nešto tako silovito otrgne iz njihovog ličnog kruga i uvek tek sa žaljenjem gube sebe iz vida. Više nego takve lakoumne zanose vole oni ozbiljne i tihe rasonode koje liče na poslove i ne odvođe ih u samozaborav. ... Verovao sam da su Englezi najozbiljnija nacija na svetu, ali video sam Amerikance pa sam promenio mišljenje. Kad bi ih ko oslobodio briga koje ih muče, našli bi da je život bljutav, i pokazuju se većma privrženi svojim brigama nego aristokratski narodi svojim uživanjima." (Aleksis De Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. god.)

ZRELA REAKCIJA NA STRES NIJE BILA UTOPIJA

Iskustvo zapadne civilizacije u vreme reformacije otkriva da pobeda nad stresom nije utopija. U to vreme, u protestantskim narodima na čoveka se gledalo kao na odgovorno ljudsko biće sposobno da svaku nevolju iskoristi na izgradnju sopstvenog duha i razvoj svog karaktera. Zapravo, teške životne nedaće su se smatrale testom čovekovom realnog duhovnog stanja.

Kod Engleza je zrelo podnošenje teških nevolja do te mere odlikovao smiren duh i sačuvano dostojanstvo ličnosti da je vremenom formirana fraza "*engleska*

mirnoća" kojom su i drugi narodi ovu zrelost Engleza opisivali kao uzornu u odnosu na njihove uobičajene reakcije na nevolje.

Tada se smatralo da čovek čiste savesti može da podnese svaku nevolju i teskobu sa sačuvanim mirom i spokojstvom:

"Ako stradamo za dobro delo, savest je mirna, srce veselo." (Ljubomir Nenadović, sredina XIX veka)

Što zbog licemerne samokontrole, što zbog opijenosti prijatnim osećanjima, mi često nismo svesni svog stvarnog duhovnog stanja, sve dok neprijatne životne okolnosti ne pokvare naš lažni mir i ne isprovociraju naše stvarne pokretačke motive na svoje ispoljavanje.

Zato su hrišćanski pisci iz vremena reformacije bili uvereni da stresne situacije pomažu čoveku u njegovoj duhovnoj izgradnji i sazrevanju njegove ličnosti:

"Nepovoljne okolnosti i protivljenja treba da stvore u nama čvrstu odluku da ih prebrodimo. ... Svi imaju prikrivene crte karaktera koje će kroz patnju izaći na videlo. ... Bog dozvoljava da iskusimo tegobe siromaštva i dovodi nas u teške položaje da bi se otkrili nedostaci u našem karakteru i da bi se uglačala njegova surovost. ...

Mi moramo savladati našu gordost, sebičnost, rđave strasti... Zbog toga nam Bog upućuje patnje da bi nas iskušao i isprobao i da bi nam pokazao da te rđave osobine postoje u našem karakteru. Mi to moramo savladati pomoću Njegove snage i milosti." (E.G.White, Testimonies VI - 145, VII - 211, IV - 496, III - 115)

Nema ničeg lošeg u tome da imamo osećanja adekvatna stvarnosti. Kao što je prirodno da osećamo radost kada smo svedoci dobrog, lepog i pravednog, isto tako je

prirodno da u opasnosti osećamo strah, kada smo svedoci nepravde da osećamo gnev i da, kada smo svedoci nevolje i gubitka, osećamo tugu. Normalno je da dobitak, lepota i dobrota izazivaju adekvatno osećanje radosti. Ali do nas stoji da li ćemo prijatna osećanja zloupotrebljavati radi satisfakcije, što nas čini sebičnima, ili ćemo prema izvoru prijatnih osećanja imati duh zahvalnosti. Ako gajimo sebičan odnos prema izvoru prijatnih osećanja, pripremamo put za svoju depresivnu reakciju do koje će doći onda kada u zloupotrebi osećanja jednoga dana budemo bili osujećeni.

Isto tako, normalno je da kada smo u opasnosti, osećamo strah. Ali do nas stoji da li ćemo tada biti kukavice ili ćemo biti hrabri. Sasvim je normalno da nepravda u nama izaziva adekvatno osećanje gneva. Ali do

nas stoji da li ćemo na nepravdu odgovoriti mržnjom ili krotošću. Isto tako je sasvim normalno da nam nevolja, neuspeh i gubitak voljene osobe izazivaju adekvatno osećanje tuge. Ali do nas stoji da li ćemo na nevolju da odgovaramo brigom ili brižnošću, da li ćemo na gubitak da odgovorimo stanjem depresije ili razumnom smirenošću.

Na jedne iste stresne situacije mi možemo odgovoriti sasvim suprotnim motivima u zavisnosti od našeg odnosa sa Bogom. Prava ljubav u srcu rezultuje zreloom reakcijom na stres i vedrim duhom bez obzira na prijatne ili neprijatne spoljne okolnosti.

Većina današnjih ljudi pada u duboku depresiju kada stresne situacije osujete njihove sebične želje u pokušaju njihovog zadovoljenja. Međutim, Aleksis De Tokvil je zabeležio kod Amerikanaca, iz vremena reformacije, duh visoke zrelosti u susretu sa teškim životnim iskušenjima:

"Hrabrost koja se najbolje poznaje i najviše ceni jeste hrabrost s kojom se prkosi pomami okeana da bi se što pre uplovilo u luku, ili podnose bez žalbi nevolje u pustoši, i samoća, svirepija od svih nevolja, i hrabrost, zahvaljujući kojoj čovek ostaje skoro neosetljiv za iznenadnu propast mučno stečene imovine i koja smesta upućuje na nove napore da se ona ponovo stekne. (...)

Zapazilo se da čovek, suočen sa neposrednom opasnošću, retko ostaje na svom uobičajenom nivou; uzdiže se znatno iznad njega ili pada ispod njega. Tako biva i sa narodima. Krajnje pogibli, umesto da uzdignu naciju, ponekad je dotuku; one joj raspale strasti, umesto da njima vladaju; i pomute joj pamet umesto da je razbistre. Jevreji su se još međusobno klali u ruševinama

Hrama koje su se pušile." (Aleksis De Tokvil, O demokratiji u Americi, godina 1835.)

Protestanti su smatrali da čovek nema izgovora za greh, niti zbog težine same stresne situacije, niti zbog svoje grešne prirode, jer može da se osloni na silu koja je iznad njega samog.

"Možeš da zahtevaš da drugi imaju puno razumevanja prema tebi zbog tvoje ljudske prirode, tvojih iskušenja i proba, i da tražiš izgovor za sebe zbog nasleđenih sklonosti, ali Hristos je dao svoj život zarad čoveka, i nema razloga za neuspeh. ... On je omogućio da budeš pobednik. Nemoj reći da je nemoguće pobediti. Nemoj reći: "To je moja priroda da radim na taj način i tako, i ne mogu drugačije. Nasledio sam slabosti koje me čine nemoćnim pred iskušenjem." Znamo da ne možeš pobediti svojom snagom; ali pomoć dolazi od Onoga koji je moćan da spase.

Hristova religija preobražava srce. Ona čoveka naklonjenog samo ovozemaljskim interesima čini pobožnim i duhovno usmerenim. Pod njenim uticajem čovek koji je bio sebičan postaje nesebičan. Zato što je nesebičnost osobina Hristovog karaktera.

Čovek nepošten i sklon spletkarenju postaje čestit, ispravan i u skladu sa svojom novom prirodom on čini drugima ono što bi želeo da oni njemu čine. Neobuzdani odbacuje porok i teži čistoti. On stvara ispravne navike jer Hristovo Jevanđelje postaje za njega miris života za život." (Ellen G. White, (The Signs of the Times, June 17, 1889, par. 11, 5T 345)

Duhovne himne toga vremena su izražavale duh pobe
i zahvalnosti, a pevale su se ne samo u "prigodnim" situacijama - molitvenim hramovima, već i u domovima, na poljima, u rudnicima, i u kafanama, što otkriva iskren duh zahvalnosti većine naroda.

Takav duh je ovekovečen i kroz mnogobrojne spomenike i obeliske zahvalnosti, praznike zahvalnosti i običaje zahvalnosti.

ANTIAUTORITARAN DUH

O antiautoritarnom duhu Engleza sredinom XIX veka čitamo:

"Englezi su vrlo monarhični, a njihov monarh, vladalac, nema nikakve vlasti. Sve što je državno oni kažu da je to Njenoga Veličanstva Kraljice, a pri tome skoro polovina njene plate mora da se izdaje po zakonskim propisima na blagotvorne ciljeve; svaka vlast u ime njeno radi, a među tim novi ministar ima pravo sve njene sluškinje promenuti. Englezi su svojim ustavom i zakonima i svojim stalnim karakterom pretvorili svoje kraljeve u građane, a građane u kraljeve." (Ljubomir Nenadović, *Celokupna dela*)

Još krajem XVIII ruski putopisac i istoričar Karamzin zapaža kod Engleza odsustvo želje za samouzvišenjem, paradiranjem i šminkanjem:

"Stigli smo u Englesku, u zemlju koja je po karakteru stanovništva i stepenu narodne prosvetljenosti, naravno, jedna od prvih zemalja Evrope. Ovde je sve drugačije: i kuće i ulice, i ljudi su drugačiji, i hrana je drugačija, jednom rečju, čini mi se, da sam kročio u neki drugi svet. ...

Koliko ljudi! I kakva poslovnost! Uz sve to kakav red! Sve odiše zadovoljstvom, i mada nema raskoši, postoji izobilje. Ako se veličina i lepota sastoje od ogromnih zdanja koje se, slično granitnim liticama, gordo uzdižu uvis ka nebu, onda London sigurno nije takav. Obišavši 20, 30 najboljih ulica, ja ne ugledah nikakve velelepne palate, pa čak ni ogromne zgrade. ...

Čistoća zavidna, urednost u odevanju i onih najjednostavnijih žitelja, opšte blagostanje svugde i u svemu. Sve to čini sliku neopisivo prijatnu, i vi samo uzvikujete: "London je divan!"

Kakva razlika od Pariza! Tamo je i veličina i ružnoća, a ovde je jednostavnost sa zadivljujućom čistoćom. U Parizu je raskoš i siromaštvo, uvek u večnoj suprotnosti, a ovde jednakost opšteg izobilja; tamo su palate iz kojih izlaze blede ljudi, u ritama i dronjcima, a ovde iz malih ciglenih kućica izlaze zdravi i zadovoljni ljudi sa plemenitim i smirenim izgledom – i lord i zanatlija čisto odeveni i skoro bez ikakvih razlika; tamo napuderisani, nakinđureni ljudi se voze u veličanstvenim fijakerima, a ovde se svi voze u lepim kočijama upregnutim sa dva gorda konja. Tamo je blato i mračna tesnoća, a ovde je suvo i glatko svuda gde je svetli prostor bez obzira na gužve. ...

Žene u Londonu su vrlo lepe, odevaju se vrlo jednostavno i ljupko, sve su bez pudera i šminke, sa šuširima graciozno kreiranim. ... Slika dobrih naravi i porodične sreće najviše me ushićuju u engleskim selima, gde sad žive mnogi imućni stanovnici Londona koji celo leto tamo borave. Svake nedelje posećujem neku od seoskih crkava i slušam moralne jasne propovedi i gledam mirna lica očeva i supruga koji se svi usrdno mole Svevišnjem, i mole, čini se, da im Bog sačuva ono što već imaju. ... Ovde bračni parovi žive za sebe, a ne za svet. Ja govorim o ljudima srednjeg staleža. Uostalom, i sami lordovi engleski i lordice ne žive drugačije, raskošnije od njih za razliku od našeg "visokog društva". (Nikolaj Mihailovič Karamzin, *Pisma ruskog putnika*)

Samokritičnost kao odliku protestantskih Engleza i Nemaca u odnosu na uobraženost katolika Francuza nalazimo u izveštaju iz sredine XIX veka:

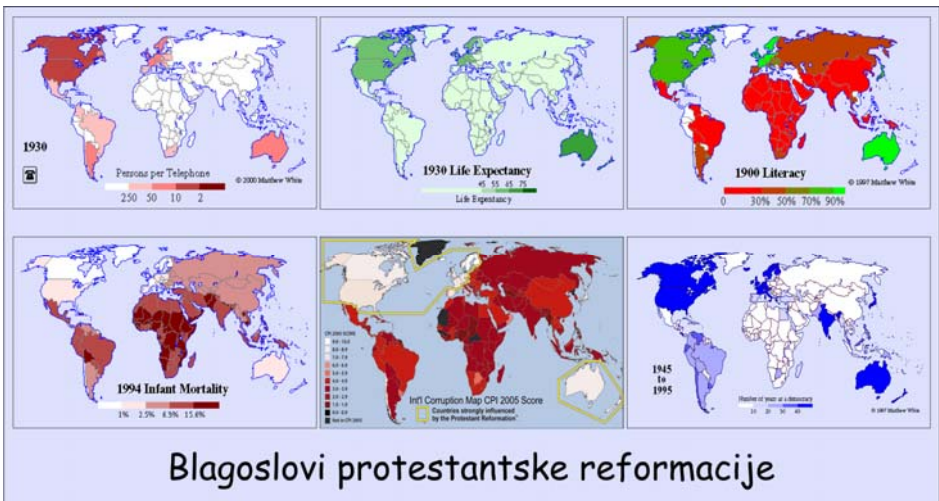
"Nemci su pobožni, vredni i umereni. Oni žive po onoj poslovice: radi kao da ćeš doveka živeti, a moli se Bogu kao da ćeš sutra umreti. Nijedan narod ne izobličava sam svoje nedostatke i pogreške tako oštro kao Nemci. Francuz i same svoje pogreške hvali i lepom bojom prevlači. Namac se i o svojim vrlinama sumnja i o njima skromno govori. Francuz, kada hvali svoj narod, on bira samo lepe reči. Francuska je sunce na nebu. Englez nigda vam ne hvali svoj narod; drži da mu nije potrebno dokazivati da je sunce svetlo. Namac, za svaku nesreću koja postigne njega ili njegovu zemlju, krivi samo sebe. Francuz svagda obara krivicu na drugoga. Englez ne krivi nikoga, on čuti, kao narod koji čita mnogo Bibliju, nalazi, da su to sve putevi Božjeg providenja, kojima se mora proći, pa bili oni ugladjeni ili trnoviti." (Ljubomir Nenadović, *Celokupna dela*)

OPŠTI DRUŠTVENI BLAGOSLOV

U XIX veku ostali narodi još nisu stigli da "parazitiraju" na tekovinama reformacije, pa su razlike između njih i protestanata bile drastične. Zato u "Protestantskom tromesečnom pregledu" iz 1846. godine čitamo:

"U svim protestantskim zemljama, bogatstvo, inteligencija, i visok stepen civilizacije se svuda vide; u svim katoličkim zemljama, mrtvilo i raspadanje prekrivaju sve što je priroda učinila lepim. Pod protestantizmom, svaka oblast nauke ostvarila je rapidni progres. Sam duh slobode odiše kroz filozofiju Njutna i Bekona. Svuda, iz surovih, neplodnih oblasti severnih naroda, izašli su život i

svetlost. Sa ljudima jakog intelekta, Engleska, Škotska, Pruska superiornije su u odnosu na bilo koje starije narode, u bilo kom prethodnom veku. Matematika, prirodne nauke, metafizika, etika, trgovina, poljoprivreda, zakonodavstvo - ceo opseg moderne civilizacije - datiraju od Reformacije i egzistiraju samo u protestantskim zemljama. ... Stabilne vlade i mudri zakoni; pravedni i slobodarski vladari; slobodan i inteligentan narod; plemenitije gledanje na čoveka; uzvišenije viđenje Boga; više znanja; više slobode; više vere; - u sve njih je utkana genijalnost protestantizma, i u njihovom uvek prosperitetnom životu, ona će živeti. Koliko drugačije je stanje starih katoličkih država!

Kako da objasnimo ovu neizmernu razliku između protestantskih i katoličkih predela? Da li su Italijani inferiorni po prirodi od Škotlandana, ili Španci od Danaca? Ne možemo reći ovo, sva istorija i filozofija to opovrgavaju. Ipak sada, u svojoj degradaciji, oni jedva da mogu ceniti svoju drevnu raskoš, dok su se teški narodi severa,

iznenada vinuli daleko iznad njihovih krajnjih granica. Jedini uzrok koji daje objašnjenje za ovo jeste ogromna razlika u genijalnosti ova dva religiozna uticaja: Katolicizam upropaštava, protestantizam unapređuje i snaži." (W. Hogan, *Auricular Confession and Popish Nunneries*)

BLAGOSLOV DEMOKRATIJE

Savremeni filozof Jirgen Habermas tvrdi da je reformacija zaslužna za formiranje slobodnog i kritičkog javnog mnjenja u Engleskoj XVIII i XIX veka, ali da je ono prestalo da postoji u XX veku. O značaju Jevanđelja za tekovine slobode i demokratije Habermas tvrdi sledeće:

"Univerzalistički egalitarizam, od kojeg su potekli ideali slobode i kolektivni život u solidarnosti, autonomno vođenje života i emancipacija, individualna moralnost savesti, ljudska prava i demokratija, jesu direktno nasleđe Judejske etike pravde i Hrišćanske etike ljubavi. ...

Do danas, ne postoji alternativa tome." (Jirgen Habermas - "Vreme Tranzicija", Politi Press, 2006, str 150-151)

U Vikipediji na srpskom jeziku, pod pojmom "Demokratija" čitamo:

"Moderna demokratija izrasla je najpre iz kalvinističkih ubeđenja 17. veka, posebno u Škotskoj, Engleskoj i Holandiji..." (Bertelsmann Leksikon, 1997)

No, pokušaj neprotestantskih naroda da kopiraju protestantska društvena uređenja, bez unutrašnje duhovne reforme, rezultuje zloupotrebom demokratskih sloboda i nastajanjem anarhije, što odmah potom desničarske snage koriste kao izgovor za uvođenje svojih diktatura.

"Reformacija je unapredila narode koji su je usvojili, omogućavajući im da osnuju slobodne institucije, dok

katolicizam vodi do despotizma ili anarhije, a često naizmenično do jednog i drugog. Demokratska vlada je prirodna vlada protestantskih naroda. Despotska vlada je u prirodi katoličkih naroda. ... Protestanti poštuju i zakon i autoritet. Katolici, nesposobni i da osnuju slobodu, i da žive bez nje, čine despotizam neophodnim...

Kada zlo dostigne svoj vrhunac, zemlja oscilira između anarhije i despotizma, iscrpe svu svoju snagu u borbi nepomirljivih stranaka. ... Samo potpunim potčinjavanjem Rimu, kao što je ranije bio slučaj sa Španijom, a sada sa Tirolom, oni žive u miru. Ako pokušaju da se oslobode, oni teško mogu izbeći anarhiju. ... Verujem da je uzrok sledeći. Regulisana sloboda nije moguća bez dobrog morala." (Protestantism and Catholicism in their bearing upon the Liberty and Prosperity of Nations, By Emile De Laveleye, 1876. page 30, 31, 52,)

"Samo moralni ljudi su sposobni za slobodu. Što nacija više postaje korumpirana i iskvarena, to ima veću potrebu za gospodarem." (Benjamin Franklin)

Poznati nemački filozof Hegel je tvrdio da je francuska revolucija propala zato što joj nije prethodila protestantska reformacija kao u nemačkim državama:

"Liberalizam kao apstrakcija, dolazeći iz Francuske, raširio se rimskim svetom; ali religiozno ropstvo držalo je taj svet u okovima političkog ropstva. Zato je neispravan princip da se okovi koji sputavaju pravičnost i slobodu mogu slomiti bez emancipacije svesti i da može postojati revolucija bez reformacije." (Georg Vilhelm Fridrih Hegel, *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*, s. 558)

"Želeći da uspostave federativni sistem, Meksikanci su uzeli kao uzor i gotovo potpuno preslikali savezni ustav

svojih suseda Angloamerikanaca. Ali prenoseći kod sebe slovo zakona, nisu mogli istovremeno da prenesu i duh koji mu uliva život. ... Meksiko bez prestanka zapada iz anarhije u vojni despotizam, i iz vojnog despotizma u anarhiju. ... U kojem se delu sveta mogu naći plodnije pustinje, veće reke, neiscrpnija a nenačeta bogatstva nego u Južnoj Americi? Međutim, Južna Amerika ne može da podnese demokratiju. ... Španci i Portugalci osnovali su u Južnoj Americi velike naseobine koje su, otada, postale carstva. Građanski rat i despotizam pustoše danas po tim ogromnim oblastima. ... Ali kad sam zatim pažljivo ispitaio društveno uređenje, lako sam otkrio da su Amerikanci uložili velike i uspešne napore da suzbiju slabosti ljudskog srca i da poprave te prirodne mane demokratije. ...

Tako, dok zakon dopušta američkom narodu da sve čini, religija ga sprečava da sve zamisli i brani mu da se na sve usudi. ... Zakonodavci u demokratijama i svi čestiti i prosvećeni ljudi koji žive u demokratijama treba, dakle, da se bez prestanka trude da uzdižu duše i da ih upravljaju ka nebu." (Aleksis De Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. god.)

Američki predsednik Džon Adams 1798. godine upozorava da je američki Ustav napravljen samo za pobožne ljude i da nema načina da opstane ako se ljudi iskvare, jer američka vlada ne poznaje represivnu moć kojom bi mogla da se suprotstavi zlu naroda, ako ljudi svoja sopstvena iskušenja sami ne pobeđuju:

"Dok god naša država bude neokaljana principima i postupcima koji danas donose pustoš u mnogim delovima sveta, i dok god ona nastavi da bude iskrena i nesposobna za podlu i nepobožnu politiku, mi ćemo imati najjači razlog da se radujemo na ovom sadašnjem mestu koje nam je

odredilo Providenje. Ali ako pak narod američki narod jednom postane sposoban za tu duboku pretvornost, i u međusobnim odnosima, i prema drugim narodima, koja koristi jezik pravde i umerenosti, a praktikuje bezakonje i ekstravaganciju, i prikazuje na najprivlačniji način šarmantne slike bezazlenosti, otvorenosti i iskrenosti, dok divlja u pljački i nasilju, ova zemlja će biti najnesrećnije mesto na svetu. Zato što nemamo vladu naoružanu sa moći, sposobnom za borbu sa ljudskim strastima, koja nije obuzdana moralnošću i religijom. Pohlepa, ambicija, osvetoljubivost, razuzdanost, raskinuli bi najsnažniju užad našeg Ustava kao što kit probija mrežu. Naš ustav je načinjen samo za moralne i religiozne ljude. On je u potpunosti neadekvatan za vladu bilo kog drugog." (John Adams, Letter to the Officers of the First Brigade of the Third Division of the Militia of Massachusetts, 11 October 1798)

U XIX veku protestantski mislioci i sveštenici su upozoravali da će blagoslov demokratije uskoro da se pretvori anarhiju, a anarhija u totalitarizam, ukoliko svetlost proročke samokritike bude bila ugašena.

"Dok su slavili američku demokratiju i materijalni progres, Dorčester i Strong su brinuli za implikacije ovih vrednosti. Oni su veličali demokratiju ali su upozoravali da demokratija koja nije praćena moralnim obuzdavanjem će se survati u anarhiju. Oni su se radovali materijalnom progresu, ali su upozoravali na materijalizam. U duhu puritanske jeremijade (upozoravajućeg ukoravanja greha) oni su trebali da se bave neprestanom samokritičnošću i pokajanjem kao sredstvima opšteg ponovnog posvećenja sudbini Amerike." (Jonathan D. Sarna, *Minority Faiths and the American Protestant Mainstream*)

Čuveni američki propovednik Henri Bičer (1813 – 1887) je takođe upozoravao:

"Najgora stvar na ovome svetu, posle anarhije, jeste vlada." (Henry Ward Beecher)

Uslov da bi demokratija mogla da funkcioniše jeste kritična masa neiskvarenih ljudi, koji imaju visoku svest o sopstvenoj odgovornosti:

"Stanovnik Sjedinjenih Država nauči od rođenja da treba da se osloni na samog sebe u borbi protiv životnih zala i neprilika; na društvenu vlast baca on nepoverljiv i zabrinut pogled i priziva njenu moć samo kad ne može bez nje. Sve što traži od države jeste da mu ne smeta u poslu i da štiti plod njegovog truda. ...

Desi li se nezgoda na javnom putu, prolaz je zakrčen, saobraćaj zaustavljen; susedi se odmah okupe u veće da odlučuju; iz tog improvizovanog skupa proizaći će neki izvršitelj koji će naći leka nevolji pre no što iko i pomisli da se obrati za pomoć vlasti." (Aleksis De Tokvil, *Demokratija u Americi*, 1835. god.)

ODRICANJE I IZOPAČENJE

Tokom XIX veka Zapadni svet zloupotrebljava blagoslove reformacije i doživljava dekadenciju u hedonizam. Budući da protestantizam ne pruža psihološku satisfakciju nepokajanima, većina protestanata postaju ateisti. Znatno broj preostalih izopačavaju svoje verovanje tako da ih ono više ne ukorava za sebičnost srca.

Da bi mogli iskrivljeno da predstavljaju pojam ljubavi kao kakav sentiment koji zadovoljava ljudsku sebičnost, oni odbacuju knjige Starog zaveta i Božji zakon (Deset zapovesti) tvrdeći da je zakon ukinut na krstu.

Princip "Samo Pismo" zamenjuju principom "Samo osećanja". Umesto unutrašnje reforme pokretačkih motiva, oni obećavaju reformu osećanja, kojima se čovek opija i ugušuje svest o potrebi za unutrašnjom reformom.

Savremene metode opijanja savesti i razuma putem zabavne muzike, narkotika i telesnih užitaka prevazilaze efekte opijanja putem nekadašnjih oprostajnica, rituala i idolopoklonstva.

Dok se katolička crkva inkvizicijom i ratom borila protiv istine koja čoveka ukorava za greh, savremeni svet se protiv takve kritike bori etiketom govora mržnje i političke nekorektnosti.

Pokušaj da se tekovine reformacije održe, ne više prosvetivanjem i moralnim preporodom naroda, već jakom ulogom države i njenim represivnim rešenjima, vraća savremeni svet na civilizacijski nivo srednjeg veka. Srednjevekovni strah od svevidećeg Božjeg oka koji neposlušnima pretil večnim mukama u paklu, danas je samo zamenjen strahom od svevidećeg oka državnog aparata koji svojim kamerama sve snima i pretil neposlušnima krivičnim gonjenjem.

Umesto da hrišćanska crkva kao stub i tvrđava istine, ukori bezakonje sveta istinom o večnom i nepromenljivom Božjem zakonu, ona je postala Vavilon veliki koji otrovnim vinom napoji sve narode. Zato što crkva ne ukorava grehe naroda na nivou motiva srca, država mora da obuzdava ljude represivnom ulogom krivičnog zakona.

Odgovor na iskušenje bezakonja sveta i na iskušenje otpalog hrišćanstva predstavlja poruka tri anđela iz Jovanovog Otkrivenja:

"I videh drugog anđela gde leti posred neba, koji imaše večno jevanđelje da objavi onima koji žive na zemlji, i svakom plemenu, i jeziku i kolenu i narodu. I govoraše velikim glasom:

Bojte se Boga, i podajte Mu slavu, jer dođe čas suda Njegovog; i poklonite se Onome koji je stvorio nebo i zemlju i more i izvore vodene.

I drugi anđeo za njim ide govoreći:

Pade, pade Vavilon grad veliki: jer otrovnim vinom kurvarstva svog napoji sve narode.

I treći anđeo za njim ide govoreći glasom velikim:

Ko se god pokloni zveri i ikoni njenoj, i primi žig na čelo svoje ili na ruku svoju, I on će piti od vina gneva Božijeg, koje je nepomešano utočeno u čašu gneva Njegovog, i biće mučen ognjem i sumporom pred anđelima svetima i pred Jagnjetom. I dim mučenja njihovog izlaziće va vek veka; i neće imati mira dan i noć koji se poklanjaju zveri i ikoni njenoj, i koji primaju žig imena njenog. Ovde je trpljenje svetih, koji drže zapovesti Božije i veru Isusovu." (Otkrivenje 14,6-12)

Na osnovu inserata iz knjige
"Uspon i pad Zapada" [Miloša Bogdanovića](#)
koja će u dogledno vreme biti postavljena na sajtu:
www.svetlost.org